

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים

HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע נצבים תשע"ט

בין נצבים למצבות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

השרש 'נ.צ.ב.' משמעותו נוכחות שכינה - השכנת שכינה - מצב של "דרשו ד' בהמפצא' קראהו בהיותו קרוב". כך הסברנו בדברינו לפרשת **נצבים תשע"ב**.

לפי זה, עם ישראל זכה, בזכות האחדות של כלל חלקי האומה, להשכנת שכינה כמתואר בתחילת פרשתנו: "אתם נצבים היום בלכם לפני יקוק אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושתריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מנהיג מחטב עצים עד שאב מימיה" (דברים כ"ט ט-י).

אם כך, ננסה להבין את פשר מעשהו של אבשלום בן דוד, המתואר בפסוק הסיכום של מרד אבשלום: "ואבשלום לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה" (שמואל ב' י"ח יח).

הופעתו של השרש 'נ.צ.ב.' שלש פעמים בפסוק אומרת דרשני. שרש מנחה זה מופיע גם בפסוק הקודם: "ויקחו את אבשלום וישליכו אתו ביער אל הפחת הגדול ויצבו עליו גל אבנים גדול מאד וכל ישראל נסו איש לאהלו" (שם, יז). מה שמוכיח את היותו משמעותי בפרשיה זו.

הראשונים התלבטו מה עומד מאחורי מעשהו של אבשלום: רש"י פירש: "אקים לי מצבת אבן ובנין חשוב היה".

לדעת הרד"ק, אבשלום הכין לעצמו אחוזת קבר ואכן בסופו של דבר הוא נקבר שם. וז"ל: "ואמרו כי בזה המקום נקבר אחר כך, כי הוציאו עצמותיו מן הפחת הגדול וקברו אותן בזה המקום, כי לכך נתכוון הוא שהציב שם מצבה בחייו". כלומר אבשלום הכין לעצמו מראש מקום קבורה שכלל גם מצבה.

אחרי בקשת המחילה, נציע הסבר בכיוון של תרגום יונתן שתרגם מצבת-קמתא.

בדיקה מוכיחה כי בכל מקום בו מופיעה המצבה בתנ"ך מתרגם יונתן בעקבות אונקלוס קמתא או קמא, מכיוון שהמצבה נצבת. המצבה הייתה אבן גדולה, שהוצבה באתר פולחני, עליה היו מנסכים נסכים או שיצקו עליה שמן.

עבודת ה' על גבי מצבה הייתה מותרת בתקופת האבות, היא נאסרה לאחר מתן תורה (ספרי דברים פרשת שופטים פ"סקא קמו).

כבר הסברנו בעבר כי אבשלום טען שאין לאסור את ההקרבה בבמות, העם לא רצה לוותר על ההקרבה בכל מקום וכך אבשלום הצליח להמריד את העם כנגד דוד. יתכן והוא גם חלק על הפסק שיש לאסור את העבודה על גבי מצבות. מאחורי שתי הטענות מסתתרת הגישה כי יש לאפשר את עבודת ה' בכל מקום ובכל דרך. גישה זו כמובן מנוגדת להלכה, כפי שנפסקה, והיא מנוגדת לדרכו של דוד המלך. לכן כחלק ממרדו, בנה אבשלום בעמק המלך, בנקודת המפגש של גיא בן הנום עם נחל קדרון, מצבה והזמין את המזדהים עם שיטתו לנסך עליה נסכים, לשם שמים. המצבה הזכרת בעניין אבשלום איננה קשורה לקבר ולקבורה, היא דרך של עבודת השם שהייתה אהובה על האבות ונאסרה על הבנים, במתן תורה. פסוק זה מסכם את המרד ואת שיטת אבשלום - בן סורר ומורה, מורד באביו מולידו ומורד באביו שבשמים, נתן התורה. (עוד בנושא זה, הרחבות והוכחות יתפרסם בקרוב בספרי 'צפנת שמואל' - מלכות דוד, שיצא לאור בע"ה, בחודשים הקרובים).

הבה נתפלל כי השורש 'נ.צ.ב.' יופיע בדורנו רק מתוך אחדות של כלל ישראל, ולא במשמעויות המרדניות שנתן לו אבשלום.

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשע"ט	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלביע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלביע י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ הרב שלמה מרזל ז"ל נלביע ח' באייר תשע"ו
לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ גב' אסתר שמש ע"ה נלביע כ' באב תשע"ז	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יחזק ונעמי הי"ו נלביע כ"ח באייר	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י' באייר תשע"א
לע"נ אברהם קליין ז"ל, נלביע בלי"ג בעומר תשע"ט		לע"נ מרים שטרן ע"ה, נלביע בה' באב תשע"ט		
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

פניה לבית דין לאחר פנייה לבית משפט

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / אדר תש"ע / תיק 70004

דיינים: הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל, הרב מנחם יעקובוביץ'

המקרה בקצרה: התובע הגיש תביעה כנגד הנתבע בבית משפט שלום בירושלים אך בית המשפט טרם פסק בעניין, כעת הוא רוצה לבטל את התביעה ולהגיש את תביעתו בבית הדין. השאלה שעומדת לפתחו של בית הדין היא, האם מבחינה הלכתית יכול התובע להכריח את הנתבע לדון בדין תורה לאחר שדן בבית משפט. התובע טוען כי עוד לפני שהגיש תביעה בבית משפט ביקש מהנתבע להגיע לבוררות אלא שחשש מכך שהוא ימשוך זמן. הנתבע טוען על ידי ב"כ שאם בהתחלה היה מגיש התובע את תביעתו בבית דין הוא היה מגיע, אלא שבגלל הדיון בבית המשפט הוא היה צריך להוציא הוצאות רבות וכעת הוא מעדיף שהסכסוך ימשיך להיות נדון בבית המשפט, וזו גם זכותו ההלכתית.

פסק הדין בקצרה: אם בית המשפט היה נותן החלטה בנדון, לא היה רשאי התובע לתבוע בבית הדין. כיון שבית המשפט לא פסק בעניין, חלה חובה על הנתבע לבא לדין תורה. הנתבע זכאי לבחור בית דין, והוא רשאי לתבוע הוצאות.

נימוקים בקצרה:

א. יסוד האיסור להגיש תביעה בבית משפט

מקור החיוב לדון בבית הדין הוא מהגמרא בגיטין (פח ע"ב). גם לדעת הרב ישראל (בצומת התורה והמדינה א עמ' 322 הערה 3) גם אם תובע סבור שלא תהיה לו ברירה אלא לפנות לבית המשפט, עליו לתבוע בבית דין תחילה. אם הצד השני לא יגיע, בית הדין יתן לו רשות להתדיין בבית המשפט. במקרה וברור לבית הדין שהצד השני לא יגיע (כגון במקרה של רשות ממשלתית, אשר כמדיניות אינה מסכימה להתדיין בבוררות או בבית דין), אין צורך בהיתר פניה לערכאות.

ב. האם בית הדין דן בתביעה לאחר שהוגשה בבית משפט?

הבית יוסף (ח"מ כו) פסק שיהודי שהתדיין עם חברו שלא בבית הדין, אין בית הדין חוזרים ודנים אותו. הרמ"א בדרכי משה הביא דעה שאדם שתבע את חברו בערכאות וקיבל פסק דין אינו זכאי לתבוע בבית הדין. הוא כתב שאם לא הפסיד השני על ידי התביעה אז בית הדין דנים אותו. הרמ"א (ח"מ כו, א) הביא את שתי הדעות, ומכריע שבית הדין אינם דנים אותו.

ג. טעם הדין שלא דנים אדם שתבע בערכאות

בפוסקים ישנן כמה גישות עיקריות בהסבר הדבר שלא דנים: א. קיבלו עליהם - הצדדים קיבלו עליהם את דין הערכאות (תומים כו, ב). ב. קנס - קנסו את הפונה לערכאות (לבוש כו, ג). ג. אי אפשרי בתקנת חכמים - אדם ההולך לערכאות לא תיקנו לו שדנים אותו בזמננו שאין דיינים סמוכים, ובתי הדין דנים מכח תקנה כדי שלא תנעול דלת בפני לווים, וכדי לגדור את הציבור (ערך שי שם) - נראה שדעה זו אינה מקובלת על כל הפוסקים.

ד. מאיזה שלב בתביעה בערכאות שייך הדין שאין דנים?

התומים (אורים ו) כתב שפסיקת הרמ"א שאין אפשרות לחזור ולתבוע נכונה רק כאשר בערכאות כבר פסקו את דינו וכך פסק בערך שי (שם) ובשו"ת בית יצחק (ח"מ מא, ב) ועוד. וזאת גם לטעם שכתבנו בסעיף הקודם שקנסו את המתדיין בערכאות. לכן בנדון דידן, לא שייך דין זה שאין בית דין דנים, משום שבית המשפט טרם פסק.

ה. האם כשהיו הוצאות לצד השני ניתן לתבוע בבית הדין

ה"לב אריה" כתב שבמקרה שהצד התובע גרם הוצאות לצד השני בערכאות, הוא איבד את זכות התביעה בבית הדין, והדברי חיים (ב, ח"מ א) כתב שאין נזקקים בבית הדין עד שישלם הוצאותיו שהוציא בערכאות. אלא שיש להוסיף שחידוש ה"לב אריה" אינו פשוט, ולא משמע מדברי הראשונים. ועוד שהקנס שייך רק כאשר אכן סמכותם של הערכאות באה לידי ביטוי בפועל, ולא כשהנתבע הוציא הוצאות לצורך הגנתו. עוד סברא שניתן ללמוד מדברי ה"אמרי יושר" היא שבמקרה שניתן להחזיר את ההוצאות הרי שבית הדין ידונו אותו, ואם יראו שיש מקום להחזיר לו את כספו הם יחזירו. מהאחרונים עולה גם שלא לחייב את התובע לשלם את ההוצאות כתנאי לתביעה בבית הדין. בנדון ה"דברי חיים" נראה שהמקרה היה שונה, והתובע תבע בערכאות רק משום שראה שלא יזכה בדין תורה.

בכל מקרה של ספק בקנס, יש להעמיד את הדבר על דין תורה, כמו בכל מקרה שיש לבית הדין ספק בגדרי תקנת חכמים או תקנת הקהילות (נחל יצחק ח"מ אחרי סימן כה).

מסקנה: בית הדין יכול להיזקק לתביעה שנתבעה בבית המשפט כל עוד לא יצא פסק דין, בית הדין ידונו בהוצאות שהוציאו הנתבעים בבית המשפט.

למעבר לפסק הדין

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>		<p>לע"נ נורמן רוסק נלבי"ע בכ"ב באב לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>	

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Lima, Peru

לימה, פרו
טבת, תש"ן

אמירת עננו, אבינו מלכנו וסליחות כשיש רק אחד או שנים מתענים

שאלה

בת"צ ויש אחד או שניים המתענים, האם לומר עננו, אבינו מלכנו וסליחות בציבור.

תשובה

אין לשייך לומר "עננו" כברכה בפני עצמה¹ או לקרוא בתורה², אלא אם כן יש שישה או שבעה³ מתפללים, שמתענים ומתכוונים להשלים התענית⁴. בכל אופן, השייך צריך להיות מתענה⁵, וא"כ הוא יאמר "עננו" בברכת שומע תפילה⁶. אפשר לומר "אבינו מלכנו" וסליחות, אפילו אם אין מתענים⁷.

¹ שו"ע או"ח, סי' תקס"ו, ס"ג. ובשערי תשובה שם, סק"ד.

² משני"ב שם, סק"ד.

³ שערי תשובה שם, ומובא כ"א במשני"ב הנ"ל, וכן בערוך השולחן ס"ח. ומסבירים, שמה שכתוב בשו"ע שצריכים עשרה מתענים, הוא בתעניות ציבור חוץ מדי התעניות הקבועות שמקורן מדברי קבלה. מפשטות לשון המקילים משמע, שזה דווקא כאשר האוכלים אנוסים מחמת חולי. אמנם בילקוט יוסף, להגר"ע יוסף, הל' ד' תעניות, סעיף כ"ה ול"א, משמע שהמנהג הוא להקל בכל גווני. ועיין שם שמאריך במקורות. השערי תשובה וכן הילקוט יוסף, לא הכריעו אם צריכים שבעה כדי שיהיה רוב ניכר או שמשפיק שישה. אם חלה התענית ביום ב' או ה', לכולי עלמא מספיק שישה לקריאת התורה של שחרית (משני"ב הנ"ל).

⁴ משני"ב שם, סק"כ.

⁵ שו"ע שם, ס"ה.

⁶ משני"ב שם, סק"ג, ובגלל שלא גרע מיחיד המתענה.

⁷ עבודת הגרשוני, סי' נ"ז, שאמירת סליחות אינה קשורה לתעניתו נראה דכמו כן "אבינו מלכנו".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

רפאל יצחק בן חנה	ניר רפאל בן רחל ברכה	יהודה בן חיה אסתר
מאיר בן דינה ציפורה	יצחק אייזיק בן חיה אסתר	דוד חיים בן רסה Rassa
נתנאל אילן בן שיינא ציפורה	יאיר מנחם בן יהודית חנה	יוסף בן רחל חלילי
יוסף (יוסי) בן חנה	רפאל ישי בן צפורה פייגא	נתנאל בן שרה זהבה
שרה בת שולמית	רועי משה אלחנן בן גינה דבֿרה	יוסף בן סרח
אליעזר יוסף בן חנה ליבא	דוד חיים בן סרח	נעמי בת אסתר
יפה בת רחל יענטע	מאירה בת אסתר	רבקה רינה בת גרונה נתנה
נחמה צביה בת שושנה בריינא	ליליאן בת פורטונה	ברכה בת מרים רחל
חנה שרה בת שושנה הינדה יהודית	רוחמה רחל בת שושנה	איילת חן בת שולמית
	בתוך שאר חולי עם ישראל	